

TARAQQIYAT TADQIQOTLARI | ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ DEVELOPMENT STUDIES

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНЛАР | НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ КОНФЕРЕНЦИИ
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCES

Volume II, Issue-24, (December) 2024

Journal homepage: <https://inashr.uz/index.php/rid>

BOLTABAYEVA Ma'rifahon Baxromjon qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi*

GRAHAM GRENE ASARLARIDA QAHRAMONLAR ORQALI INSON TAFAKKURINI YORITILISHI VA MAVJUD DARVNING MUAMMOLARINI AKS ETTIRILISHI

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Grin asar qahramoni ijtimoiy-tarixiy voqelikka bog'lanmagan murakkab xarakterga ega bo'lganligi, axloq qonunini eng avvalo o'z ichki dunyosidan izlovchi insonga xos xususiyatlarni mujassam etganligini, Grin g'oyasiga ko'ra, azob-uqubatlar va "og'ir vaziyatlar" insonning haqiqat yo'lidagi zaruriy qadamini belgilab berishi ifodalangan.

Kalit so'zlar: Insonning xarakteri masalasi, individualism tushunchalarini ifodalanishi, insonlarning xarakterida va tafakkurida axloq tushunchasini shakllanishi, ekzistensial tafakkur tushunchasi, inson tafakkurida ma'naviy tanlov bosh g'oya sifatida.

АННОТАЦИЯ

В этой статье Грин высказал мысль о том, что герой произведения обладает сложным характером, не привязанным к общественно-исторической действительности, воплощает в себе черты человека, ищущего нравственный закон прежде всего в своем внутреннем мире, страдания и "тяжелые обстоятельства" по идее Грина определяют необходимый шаг человека на пути к истине.

Ключевые слова: проблема характера человека, выражение понятий индивидуализма, формирование понятия морали в характере и мышлении людей, понятие экзистенциального мышления, духовный выбор в мышлении человека как главная идея.

ANNOTATION

Markur expressed in the article that the hero of Green's work has a complex character that is not tied to socio-historical reality, embodies human-specific features that seek the law of morality above all from his own inner world, according to Green's idea, suffering and "difficult situations" determine a necessary step of a person on the path to reality.

Keywords: the question of the character of a person, the expression of the concepts of individualism, the formation of the concept of morality in the character and thinking of people, the concept of existential thinking, spiritual choice in human thinking as the main idea.

G. Grinning o'z asarlari orqali, bizning qarshimizda gunohlar botqog'iga botgan qahramon gavalansa, asarni chuqurroq tahlil qilgandan so'ng, qahramonning ekzistensial tafakkur dunyosi qarshimizda namoyon bo'ladi. Aybdorlik va azob-uqubatlarni anglash, G. Grinning fikriga ko'ra, insonning haqiqat yo'lidagi zarur qadamidir. Aybdorlik va azob-uqubatlarni anglash orqali Skobi o'zi va o'z zamonasi haqidagi achchiq haqiqatni tushunadi.

Qahramonning boshqa personajlar bilan suhbatlari shiddatli mulohaza yuritish ehtiyojini yuzaga keltiradi va uni ruhiy izlanishga yetaklaydi. Kundalik vaziyatlarning o'ziga xos pardasi ortida muallif bir qator ekzistensial muammolarni ochib beradi va o'quvchilar bilan ko'rinmas mulohaza olib boradi.

Bunga romandagi Portugaliyaning "Esperanza" kemasini tintuv qilish bilan bog'liq syujet misol bo'la oladi. Kapitan kabinasini tintuv qilish paytida mayor Skobi uning qiziga yuborilmagan xatini topib oladi. Urush davom etmoqda va urush davri qonunlariga ko'ra, do'stona bo'lmagan davlatlar bilan har qanday yozishmalar taqiqlangan. Shunday ekan, kapitan noqonuniy yozishmalar uchun litsenziyasidan mahrum bo'lishi mumkin edi va shuning uchun u Skobidan uni rasmiylarga topshirmaslikni so'raydi.

Skobi qoidaga ko'ra hisobot yozishi va xatni ochmasdan, uni yuqori organlarga topshirishi kerak edi. Biroq ana shu o'rinda qahramonning his-tuyg'ulari birinchi o'ringa chiqadi. Uning oldida ma'naviy tanlov turardi: qiziga cheksiz muhabbatda aybdor bo'lgan kapitan xatini boshliqlarga topshirish yoki topshirmaslik. Skobining hamkasbi Freyzerning ming'irlab aytgan qo'shig'i bu yerda istehzoli tarzda yangraydi: "Ochig'ini aytsam, biz boshqa odamlarning tashvishlari haqida qayg'urmaymiz ...". Bu yerdagi oddiy kundalik vaziyat qahramonning miyyasida paydo bo'ladigan fikrlar to'loqiga turtki beradi.

Muayyan vaziyat haqida mulohaza yuritish yanada yuqori axloqiy darajaga ko'tariladi. "Rahm-shafqat xavfli narsa, chunki siz uni o'lchay olmaysiz. Pora olgan mansabdor shaxs ma'lum miqdorgacha sotilmaydi, lekin unga aziz ismni, tanish hidni eslatish yoki yaqin kishining fotosuratini ko'rsatish bilanoq uning his-tuyg'ular ustunlik qiladi" [1].

Grin qahramoni ijtimoiy-tarixiy voqeikka bog'lanmagan murakkab xarakterga ega. U o'zida umuman insonga – axloq qonunini eng avvalo o'z ichki dunyosidan izlovchi insonga xos xususiyatlarni mujassam etadi. Asar qahramoni – Skobining harakatlari haqida ham shunday deyish mumkin. Harakatning motivi qat'iy belgilanmagan, u axloqiy yo'naltirilgan, xolos.

Grin o'zini bunga to'liq loyiq emasligiga ishonirsa-da, ushbu roman ungaga katta muvaffaqiyat keltirdi. U bu romanida achinish va hamdardlikmasalalariga ko'proq etibor qaratgani aytadi. Achinish va hamdardlik ikki xil xissiyot bo'lib, tenglarga hamdard bo'linsa, zaif va xo'rlanganlarga nisbatan achinish xissi tuyiladi. Achinishda takabburlik elementi bor. Ammo Skobini sevadigan ayollar haqiqatan ham unga nisbatan zaif, qaram mavjudotlardir va ularga achinish, muallifning o'zi ishonganidek, g'urur ifodasi emas, balki tabiiy tuyg'udir. Ehtimol, hikoya davomida Grin beixtiyor dastlabki rejadan chetga chiqqandir. Skobi juda jonli, juda samimiy odam bo'lgan, unga yashirin soya fazilatlarini – takabburlik va mag'rurlikni ham berilgan. Ajablanarlisi shundaki, Grin o'z qahramoniga haqiqiy "rahmdillik ishtiyoqi"ni ato etib, uni butunlay tirik obrazga aylantirib qoyadi.

Lekin gap shundaki, yaxshilik va yomonlik hayotda shunchalik chambarchas bog'liqqi, ularni bir-biridan ajratib bo'lmaydi. Bu "mohiyat" Grinning deyarli barcha romanlarida ko'rinadi. Bema'ni maqtanchoq va firibgar qonxo'r Dyuvallye rejimiga qarshi kurashayotgan otryadni boshqarishni o'z qo'liga oladi va ozodlik uchun halok bo'ladi ("Komedyachilar"). Samimiy imonli katolikni uning e'tiqodi o'zi kechirib bo'lmaydigan gunoh deb hisoblaydigan o'z joniga qasd qilishga olib keladi ("Masala mohiyati"). Halollik va odoblilik bosh qahramonni sevimli xotinidan ajralishiga olib keladi ("Inson omili"). Va hokazo. Yaxshilik va yomonlik ajralmas va doim yonma-yon yuruvchi fenomendir.

"Masalaning mohiyati" romanining bosh qahramoni Skobining ruhan sherigi sifatida "Sokin amerikalik" romani qahramoni – Tomas Faulerni ko'rsatish mumkin. Bu ingliz jurnalistiga simpatiya bildirar ekan, Grem Grin dastlab uning faqat tashqi olamini ko'rsatib, o'quvchilarni chalg'itadi. Fauler o'zini beadab qilib ko'rsatishga urinadi. U "aralashmaslik", uning atrofida sodir bo'layotgan hamma narsadan ekzistensial ajralish pozitsiyasini tanlaydi.

Fauler avvaliga o'ziga va boshqalarga individualism, betaraflik u uchun hamma narsadan ustun ekanligini isbotlamoqchi bo'ladi. Biroq, voqea-hodisalar davom etar ekan, Grin kitobxonni qahramonning bu pozitsiyasidan qaytaradi. ongsizligini ichkariga aylantiradi. Fauler hayoti qil ustida turgan qiyin vaziyat haqida o'ylar ekan, o'zining olijanobligiga turtki bergan motivlarni tushunishga harakat qiladi. U o'zi yarador va hushidan ketay degan bo'lsa-da, yordam so'rab yig'layotgan vetnamlik askarga g'amxo'rlik qiladi: "Men Payl menga sifat qilgan sentimentallikka qodir emasman. Men o'zimni va mag'rurligimning bor teranligini bilaman. Kimdir azob cheksa, men o'zimni xotirjam his qila olmayman... Oddiy odamlar buni hamdardlik sifatida qabul qilishlari oson; lekin men qilayotgan har bir narsa kattaroq foyda uchun kichik bir foydadan voz kechishni anglatadi: bu menga faqat o'zim haqimda o'ylash imkonini beradigan ruhiy xotirjamlikdir" [2].

Grem Grin qahramonining "xudbinligi" ortida muallif g'oyasiga mos ravishda Tomas Faulerning asl qiyofasi yashiringan. U G.Grinning barcha qahramonlariga xos bo'lgan shaxsiy mas'uliyat tuyg'usiga ega. Grin g'oyasiga ko'ra, azob-uqubatlilar va "og'ir vaziyatlar" insonning haqiqat yo'lidagi zaruriy qadamini belgilab beradi.

Yozuvchining yuqorida tilga olingan Skobi va Fauler kabi ikki qahramoniga to'g'ridan-to'g'ri qarama-qarshi personaj bu "Sokin amerikalik" romanining yana bir qahramoni Olden Payldir. O'z axloqiy tamoyillarini hayotga tatbiq etish bu "sokin amerikalik" uchun ham juda muhim vazifadir. Ammo uning axloqi rasmiy va sun'iydir.

Faulerga o'zini do'st sifatida ko'rsatar ekan, Payl uning qiz do'stini olib ketadi. Qiz u bilan ketadi, chunki Payl unga turmush qurish, ijtimoiy mavqei va xavfsiz hayotni va'da qiladi. Ammo bundan oldin u Faulerga o'zini deyarli qahramon sifatida ko'rsatishni va haloligi bilan maqtanishni o'z burchi deb biladi. Payl boshqa vaziyatlarda ham xuddi shunday harakat qiladi. Vietnamni farovonlik va demokratiya sari yetaklaydi, deb hisoblagan "uchinchi kuch"ni yaratish orqali "adolatli ish" uchun kurashayotgan Payl gavjum maydonda portlash uyushtiradi. Bu harakat siyosatga mutlaqo aloqasi bo'lmagan ko'plab ayollar va bolalarning o'limiga olib keladi. Bu yerda G.Grinning bu personajning o'ziga jirkanch bo'lgan kinizmini ustalik bilan ko'rsatadi.

"U chayqalgan etikka qaradi va ayanchli ovoz bilan so'radi: "Bu nima?" "Qon", dedim men, "Siz hech qachon qon ko'rmaganmisiz?" "Elchini yoniga borishdan oldin ularni tozalashga berishim kerak." [3].

Zohiran Paylning tuflisi u tufayli halok bo'lgan ayollar va bolalarning qoniga bo'yalgan esada, botinan soxta axloqi va vijdonining to'liq yetishmasligi tufayli u "sof" bo'lib qoladi. Va bu Faulerni eng ko'p hayratda qoldiradigan narsa: "U yaxshi niyat va jaholatning o'tib bo'lmaydigan zirhi bilan qoplangan edi" [4].

Lokk falsafasiga ko'ra, har qanday insonning hayoti "toza sahifadan boshlanadi, lekin unga axloqiy va ijtimoiy yozuvlar yozilgan bo'lib", keyinchalik ular maxsus tanlangan yo'l yordamida amalga oshiriladi. Grinning fikricha, shaxsiy tanlov erkinligi javobgarlikdan ozod qilmaydi. Uning asarlari qahramonlari, garchi ozod va erkin bo'lsalar ham, o'zlarining noto'g'ri qarashlari va yolg'izliklari chegarasida, axloqiy qarama-qarshiliklar changalida kurashib, ulardan har doim ham g'olib chiqavermaydilar. Mag'lubiyatga uchragan kayfiyatning bir qismi haqiqiy va yolg'on axloqiy qadriyatlar haqida aniq va to'g'ri fikrlarning yetishmasligidan kelib chiqadi. Yozuvchi qahramonlari har doim ham to'g'ri xulosa chiqarib, to'g'ri tanlov qilavermaydi. Shuning uchun Grem Grinning aksariyat romanlarining oxiri fojiali yechimga ega.

Shunday qilib, shuni aytish mumkinki, Grin qahramonlari ma'lum falsafiy qarashlar va mulohazalarga sodiq qolgan holda, ma'naviy tanlovga qat'iy bog'langan bo'lib, u mutlaq va har doim roman bayoni davomida amalga oshiriladi. Bu esa, o'z navbatida, jahon adabiyotida ekzistensializmning eng xarakterli xususiyatlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Грин Г. Собр. соч.: В 6 т. М., 1993. Т. 2. С. 256
2. Грин Г. Собр. соч.: В 6 т. М., 1993. Т. 2. С. 259
3. Грин Г. Тихий американец. Прогресс, 1986. С. 175
4. Грин Г. Тихий американец. Прогресс, 1986. С. 173